

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

GULISTON DAVLAT UNIVERSITETI

"KELISHILDI"

O'zbekiston Respublikasi
Oliy va o'rta maxsus ta'lif vazirligi

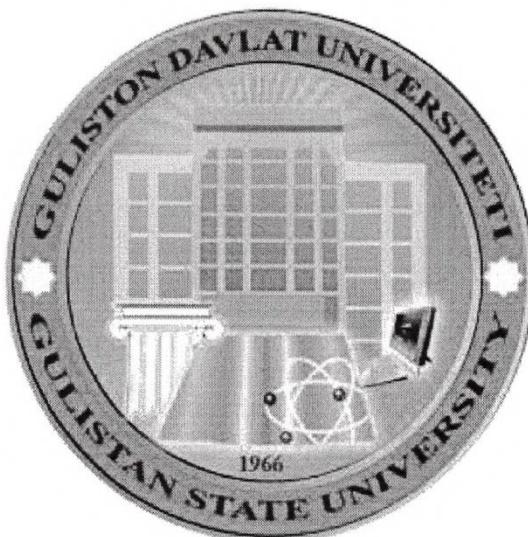
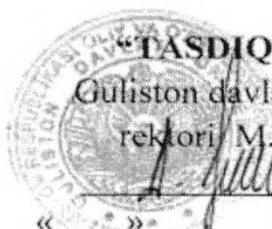
« » 2021 y.

"TASDIQLAYMAN"

Guliston davlat universiteti
rektori: M.T. Xodijayev

« » ~ 2021 y.

**MAGISTRATURAGA KIRISH IMTIHONI UCHUN MUTAXASSISLIK
FANLARIDAN SINOV DASTURI VA ABITURIENTLARNING
BILIMLARINI BAHOLASH MEZONI**

5A120102 - Lingvistika(o'zbek tili)mutaxassisligi uchun

Guliston -2021

“Magistraturaga kirish imtihoni uchun mutaxassislik fanlaridan sinov dasturi va abituriyentlarning bilimlarini baholash mezoni” (5A120102 – lingvistika (o‘zbek tili) mutaxassisligi uchun) Guliston davlat universiteti O‘zbek tilshunosligi kafedrasining 2021- yil 25- iyundagi yig‘ilish qarori bilan tasdiqlangan (GulDU O‘zbek tilshunosligi kafedrasining 10-sonli bayonnomasi).

Dastur 5A120102 – lingvistika (o‘zbek tili) magistratura mutaxassisligiga kiruvchilar uchun mo‘ljallangan va 5120100 – Filologiya va tillarni o‘qitish (o‘zbek tili) bakalavriat ta’lim yo‘nalishining 2017/2018-o‘quv yilida tasdiqlangan o‘quv rejasidagi asosiy fanlarga muvofiq tuzilgan.

Tuzuvchilar: GulDU O‘zbek tilshunosligi kafedrasи mudiri, f.f.n.

J.Abdullayev, GulDU o‘zbek tilshunosligi kafedrasи
dotsenti, f.f.n. H.Yodgorov

Taqrizchi: GulDU O‘zbek tilshunosligi kafedrasи
professori, f.f.d. Yo.Tojiyev

KIRISH

Ushbu dastur Oliy o‘quv yurtlarida 5120100 – filologiya va tillarni o‘qitish (o‘zbek tili) ta’lim yo‘nalishi bo‘yicha o‘qitiladigan tilshunoslik fanlari o‘quv mazmuni asosida tuzildi.

Yuqori malakali mutaxassis kadrlar tayyorlash sifati birinchi navbatda bakalavriat ta’lim yo‘nalishlari va magistratura mutaxassisliklari o‘quv rejasiga kiritilgan fanlar mazmuni va ularni o‘qitish sifatiga bog‘liq. Shu nuqtai nazardan yondashganda magistratura mutaxassisliklari bo‘yicha yuqori malakali mutaxassislar tayyorlashning negizini eng avvalo ularning bakalavriat ta’lim bosqichida o‘qigan fanlaridan egallagan bilim va ko‘nikmalari tashkil etadi.

Oliy o‘quv yurtlari ilmiy izlanishlarining mamlakat umumiy taraqqiyoti vazifalarini yechishdagi hissasi ortib borayotgani va oliy maktabda mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish magistratura talabalarining alohida-alohida ish olib borishlarini talab qiladi.

Asosiy qism

I. Hozirgi o‘zbek adabiy tili

“Hozirgi o‘zbek adabiy tili” fani o‘zbek filologiyasi mutaxassisliklari uchun asosiy poydevor fanlardan hisoblanadi. Shu sababli bakalavriat bosqichida talabalarga “Hozirgi o‘zbek adabiy tili” fanidan Davlat Ta’lim Standartlari asosida o‘zbek tilining fonetik qurilishi, fonetik qonuniyatları, lug‘at tarkibi, leksik-semantik guruhlari, lug‘atchilik masalasi, morfemik qurilishi, so‘z yasalishi tizimi, so‘z turkumlari, sintaktik qurilishi (so‘z birikmasi, sodda gap, qo‘shma gap va matn sintaksisi) muammolari yuzasidan izchil ilmiy–nazariy ma’lumot berilgan, amaliy ko‘nikma va malaka hosil qilingan.

Shunga ko‘ra fan bo‘yicha magistraturaga kirishga da’vogarlarning bilim, ko‘nikma va malakasiga quyidagi talablar qo‘yilgan bo‘lib, “Hozirgi o‘zbek adabiy tili” o‘quv fani doirasida da’vogar:

- o‘zbek tilshunosligi sohasidagi asosiy muammolarni tushunishi;
- o‘z ixtisosligi doirasida muayyan tadqiqot sohasining ob’ektlari va jarayonlariga nisbatan shaxsiy ilmiy filologik munosabatlar;
- hozirgi o‘zbek tili muammolari va ularni hal qilish yo‘llari haqida *tasavvurga ega bo‘lishi*;
- hozirgi o‘zbek tili fanining tushunchaviy apparati;
- hozirgi o‘zbek tili fanining metod va usullari;
- hozirgi o‘zbek tili fanining ilmiy-tadqiq mavzularini *bilishi va ulardan foydalana olishi*;
- turli matnlarni lisoniy tahlil etish;
- o‘zbek tili va shevalari namunalarini bilishi, farqlarini aniqlay olishi zarur.

II.Tilshunoslik nazariyasi

“Tilshunoslik nazariyasi” fanini o‘zlashtirish jarayonida egallangan bilim, ko‘nikma doirasida da’vogar:

-tilning ijtimoiy mohiyati, til va jamiyat, til va tafakkur, til va nutq munosabati, tilning tizim sifatidagi ichki qurilishi, til birliklari va nutq birliklarining o‘zaro mutanosibligi, til sathlari, tilning tarixiy taraqqiyoti va o‘zgaruvchanligi, tilning semiotik tabiat, dunyo tillari va tillar tasnifi, til oilalariga doir masalalarini tahlil qilish usullarini ***bilishini namoyon qila olishi;***

-tilshunoslikning nazariy masalalari, tilshunoslik tarixi, lingvistik maktablar va bu maktablar tomonidan yaratilgan ta’limotlar mohiyati; grammatik kategoriylar, grammatikaga oid zamonaviy ta’limotlar, semantika, semantik kategoriylar, tillarning tipologik tasnifi, til tiplari, til tiplarining asosiy belgilari; morfologik shakllarning xilma-xilligi, tillarning morfologik tipologiyasi, morfologik tasnif, geneologik tasnif, agglyutinativ tillar, flektiv tillar, qardosh va qardosh bo‘lmagan tillar o‘rtasidagi munosabat kabi masalalarni tahlil qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi kerak;

- “Tilshunoslik nazariyasi” tilshunoslikka oid nazariy va amaliy masalalarni hal qilishdagi asosiy fan sifatidagi ahamiyatini asoslash, til birliklari va nutq birliklarining o‘zaro munosabatini, tilning umumiy, nutqning xususiy hodisa ekanligini yoritish; nutqiy imkoniyatlar, nutq faoliyati, og‘zaki va yozma nutq, nutq faoliyati va so‘zlash jarayonini o‘rganishda psixologik tilshunoslikning usullarini bilish, til-tafakkur-nutq munosabati anglash; lingvistik tahlil metodlaridan foydalanish, lingvogenetik, areal, tipologik, distributiv, transformatsion tadqiqot metodlarini amalda tatbiq qilish malakalarini **ko‘rsata olishi kerak**

III.Sotsiolingvistika

“Sotsiolingvistika” o‘quv fanini o‘zlashtirish jarayonida egallangan bilim, ko‘nikma, malaka doirasida da’vogar-bakalavr tilning ijtimoiy mohiyati, til va jamiyat munosabati, lisoniy vaziyat va uning turlari, bilingvizm va uning turlari kabi masalalarini tahlil qilishni ***bilishi***, sotsiolingvistikating nazariy masalalari, til ontologiyasi, tilning funksional tasniflari, lisoniy qurilmalar kabi masalalarni tahlil qilish ko‘nikmalariga ega bo‘lishi, “Sotsiolingvistika”ning til bilan jamiyatning o‘zaro bog‘liqligiga oid nazariy va amaliy masalalarni hal qilishdagi asosiy fan sifatidagi ahamiyatini asoslay olishi, sotsiolingvistik metodlarini amalda tatbiq qilishni bilishi va ulardan foydalana olish malakasini namoyish qila olishi talab qilinadi.

Ushbu talablar “Sotsiolingvistika” fanining tilning ijtimoiy tabiat, til bilan jamiyatning o‘zaro bog‘liqligi, lisoniy vaziyatlar, tilning funksional tasniflari, sotsiolingvistikada savodxonlik masalalari haqida ma’lumot berishdan iborat maqsadi va fanni o‘qitishning vazifalari – talabalarda “Sotsiolingvistika” fanining vujudga kelishi va rivojlanishi bo‘yicha bilimlarni shakllantirish va mustahkamlash; talabalarda sotsiolingvistika bo‘yicha boshlang‘ich bilimlarni shakllantirish; sotsiolingvistika fanining tarixi haqida bilim berish bilan belgilangan.

IV. O‘zbek tili tarixi

Har qanday o‘zbek tili mutaxassis shu tilning tarixidan xabardor bo‘lishi, bu haqda DTS darajasidagibilim, ko‘nikma va malakaga ega bo‘lishi zarur. Shu sababli

filologiya va tillarni o‘qitish yo‘nalishida “**O‘zbek tili tarixi**” alohida fan sifatida o‘qitiladi. Shunga ko‘ra 5A120102 – lingvistika (o‘zbek tili) mutaxassisligi bo‘yicha magistraturaga kirishga da’vogar-talabalar turkiy tillar, jumladan, o‘zbek tilining bir necha yuz yillik shakllanish va taraqqiy etish dinamikasini yorita olishi, davrlar osha yetib kelgan qo‘lyozma manbalar va ularning mavjud nashrlaridagi faktik material-larga suyangan holda fonetik-fonologik, morfem-morfologik, leksik-semantik hamda sintaktik sathlarda sodir bo‘lgan o‘zgarishlar va ularni yozaga keltirgan lingvistik va ekstralolingvistik omillar xususida, shuningdek, “Til tarixi” fani tarkibidan o‘rin olgan “Qadimgi turkiy til”, “Eski o‘zbek tili va yozuvi”, “O‘zbek tilining tarixiy grammatikasi” va “Adabiy til tarixi”ning vujudga kelishi va rivojlanishi, qadimgi turkiy til, eski turkiy til va eski o‘zbek adabiy tili davrida yaratilgan yodgorliklar, xususan, VII-X asrlarga oid O‘rxun-Enasoy bitiklari, XI-XIV asrlarda yaratilgan eski turkiy til manbalari hamda XV-XIX asrlarga taalluqli eski o‘zbek adabiy tili yodgorliklari fonetikasi, morfologiyasi, leksikasi va gap qurulishi haqida olgan bilim, ko‘nikma, malakalari haqida aniq va izchil, asosli ma’lumot berishi zarur.

Xususan, da’vogar “O‘zbek tili tarixi” fanini o‘qigan va o‘zlashtirgan talaba sifartida:

- “O‘zbek til tarixi” fanining predmeti, ob’ekti, maqsadi;
- “O‘zbek tili tarixi tarixi”ning tarixiy tilshunoslikka oid nazariy va amaliy masalalarni hal qilishdagi asosiy fan sifatidagi ahamiyati;
- o‘zbek tili tarixini davrlashtirish masalasi haqidagi ma’lumotlarnibilishi ;
- o‘zbek tilining taraqqiyot bosqichlari;
- qadimgi turkiy til, eski o‘zbek tili davriga xos xususiyatlar;
- eski o‘zbek yozuvi, fonetik, leksik, grammatik sathdagi o‘zgarishlar;
- tilning lug‘at boyligi, o‘z qatlam va o‘zlashgan qatlam munosabati;
- mustaqil va yordamchi so‘z turkumlari borasida bilim ko‘nikmalariga ega bo‘lish;
- yozuv turlari va yozuv tarixi kabi masalalarni tahlil qilish;
- arab yozuvi tarixi va uning O‘rta Osiyoda joriy qilinishi;
- arab-fors yozuvi alifbosi;
- eski o‘zbek yozuvi alifbosini hosil qiluvchi asosiy shakllar;
- satr chizig‘i usti va osti harflari, abjad hisobi, ta’rix san’ati, malakasini amalda ko‘rsata olishi talab etiladi.

V. O‘zbek dialektologiyasi

“O‘zbek dialektologiyasi”fani talabalarga adabiy til va sheva unsurlarini farqlash nuqtayi nazaridan tahlil qilishga doir muayyan bilimga ega bo‘lish va ularni amaliyotga tatbiq etishda muhim rol o‘ynaydi. Bu jarayon bevosita amaliy va ilmiy, ma’naviy- ma’rifiy sohalarda amaliy jihatdan alohida ahamiyat kasb etadi. SHunga ko‘ra “O‘zbek dialektologiyasi”fani filolog mutaxassislar tayyorlashda asosiy fanlardan biri hisoblanadi. Ushbu fan “Hozirgi o‘zbek adabiy tili”, “O‘zbek tili tarixi”, “O‘zbek xalq og‘zaki ijodi” fanlari bilimlariga asoslanib ish ko‘radi va aksincha, ushbu fanlar uchun o‘z o‘rnida nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

“O‘zbek dialektologiya”si fanining maqsadi shu asosda belgilangan bo‘lib, talabalarni o‘zbek tilining diealektlariga xos fonetik, grammatik beligilar bilan tanishtirish, ularda dialektologik tadqiqot o‘tkazish malakasini hosil qilishdan iboratdir. Shunga binoan, bu fanni bilish har bir filologning mustaqil ravishda xalq shevalarini o‘rganish, to‘plangan materialni tahlil eta olish ko‘nikmasini shakllantiradi. Shuning uchun da’vogar-talabalardan o‘zbek tili mutaxassisligi bo‘yicha magistraturaga o‘qishga kirishda o‘zbek tili shevalarining til xususiyatlarini, tarqalish hududlarini, mavjud tadqiqotlar mazmunini bilish, shevaga oid materiallarni o‘rganish, to‘plash, tahlil qila olish talab etiladi.

5A120102 – Lingvistika (o‘zbek tili)mutaxassisligi bo‘yicha magistraturaga kirish imtihonini baholash tartibi va mezonlari

Kirish imtihonini baholash tartibi

1. Kirish imtihoni yozma ravishda o‘tkazilishi belgilangan bo‘lib, 100 ballik mezon asosida baholanadi.
2. Da’vogarlar javob yozishi lozim bo‘lgan variantlarda 5 tadan savol bo‘lib, har bir savol bo‘yicha yozilgan javobga maksimal 20,0 balldan ajratiladi.
3. Har qaysi savolga yozilgan javob quyidagicha baholanadi:

Baholosh mezonlari

1. Kirish sinovi yozma ravishda o‘tkazilishi belgilangan bo‘lib, 100 ballik mezon asosida baholanadi.
2. Talabalar javob yozishi lozim bo‘lgan varintlarda 5 tadan savol bo‘lib, har bir savolning javobiga maksimal 20 balldan ajratiladi.
3. Har qaysi savolga yozgan javobi quyidagicha baholanadi:

Har bir savol uchun ball	Yozgan javobiga qo‘yiladigan talablar
86-100	Qo‘yilgan savolga to‘liq javob bergen. Nazariy jihatlarini yoritishda xatolik va chalkashlikka yo‘l qo‘yilmagan. Mustaqil ravishda mushohada yuritib bayon etilgan. Amaliy misollar bilan asoslab bayon etilgan. Xulosani to‘g‘ri shakllantirgan. Fikrlar erkin bayon etilgan.
71-85	Savolning mohiyatini tushungan. Javobini yoritib bera olgan. Amaliy misollar keltirilgan. Tasavvurga ega. Qisqacha xulosa bergen. Fikrlarni sodda bayon etgan.
56-70	Savol mohiyatini tushungan. Javob yoritilgan, qisqa shaklda. Misollar bilan asoslanmagan. Xulosa qilingan.
0-55	Savolning ayrim elementlarigina yoritilgan yoki umuman yoritilmagan. Savol bo‘yicha aniq tasavvurga ega emas.

5A120102 - Lingvistika(o‘zbek tili)mutaxassisligi i bo‘yicha magistraturaga kirish imtihoni savollari

Hozirgi o‘zbek adabiy tili

1. Hozirgi o‘zbek tilida lison, nutq, me’yor munosabati.
2. Lisoniy va nutqiy birliklar, ularning aloqadorligi va farqi.
3. Hozirgi o‘zbek tilida lisoniy munosabatlarning turlari: paradigmatic, sintagmatik munosabat, ularning xususiyatlari.
4. Paradigmatik munosabatlarda lisoniy ziddiyatlar va ularning turlari.
5. Hozirgi o‘zbek tili hodisalarini tasniflash asoslari. Tasnif belgisi.Tasnifning turlari.
6. Fonema va tovush munosabati, fonemaning turlari, ularning substansial xususiyatlari, fonemalararo lisoniy ziddiyatlar voqelanishi.
7. O‘zbek nutq tovushlarining fizik-akustik,anatomik-fiziologik aspekti.
8. Leksik sath, uning xususiyatlari va birligi. Leksema leksik sath birligi sifatida.
9. Leksema va so‘z, ularning xususiyatlari. Leksema va so‘zda lison va nutq munosabatining aks etishi.
10. Leksemaning semantik strukturasi.Semema va nutqiy ma’no, ularning turlari va xususiyatlari, uzial va okkazional ma’no.
11. Sema va uning xususiyatlari, semaning turlari.
12. Leksemaning nutqiy voqelanishi, unga ta’sir qiluvchi lisoniy (morphologik, syntaktik) va nolisoniy (nutqiy vaziyat, sharoit, shaxsiy sifatlar) omillar hamkorligi.
13. So‘zning ma’noviy taraqqiyoti. Leksema ma’nosining torayishi va kengayishi. Hosila ma’no vujudga kelish yo‘llari va usullari.
14. O‘zbek tilida leksik-semantik sistemalar, ularning tur va tiplari
15. Leksemalararo lisoniy ziddiyatlar va leksik paradigm.
16. Lisoniy sinonimlar va nutqiy sinonimlar. Sinonimik darajalanish (graduonimiya). Lug‘aviy sinonimlarning markaz va qurshov qatlami.
17. Leksik antonimiya, antonimik juftlik. Lisoniy va nutqiy antonimiya.
18. Omonimlar va omoformalar. Omonimiyaga yondosh hodisalar: omofonlar va omograflar.
19. Paronomaziya.
20. Partonimiya.Giponimiya, graduonimiya.
21. O‘zbek tili leksikasining tarixiy taraqqiyoti. Eskirgan qatlam va uning turlari: arxaizmlar va istorizmlar.
22. So‘z o‘zlashtirish. O‘zlashma va olinma so‘zlar. So‘z olish yo‘llari.
23. O‘zbek tili leksemalarining ishlatilish doirasi: ishlatilish doirasi chegaralangan va chegaralanmagan leksika.
24. O‘zbek tili leksikasining emotisional-ekspressivlikka munosabati. Ekspressivlikning ifodalanish usullari.
25. O‘zbek tilida onomastik leksika, uning turlari va tarkibi.
26. O‘zbek tili frazeologiyasi. Frazema.Frazeologik ma’no, uning turlari.
27. Frazeologik-semantik munosabatlar.

28. Frazemaning nutqiy voqelanishi, unga ta'sir qiluvchi lisoniy (morfologik, sintaktik) va nolisoniy (nutqiy vaziyat, sharoit, shaxsiy sifatlar) omillar hamkorligi.
29. Perifraza. Perifrazalarning turlari, tarkibi, uslubiy xususiyatlari.
30. Morfema morfemika birligi sifatida. Morfemaning leksemaga munosabati.
31. Morfemaning xususiyatlari, variantlari, tiplari: derivatsion va grammatik morfemalar va ularning turlari.
32. Morfema lisoniy imkoniyatlarining nutqiy voqelanishi, unga ta'sir qiluvchi lisoniy (leksik, sintaktik) va nolisoniy (nutqiy vaziyat, sharoit, shaxsiy sifatlar va b.) omillar hamkorligi.
33. So'z yasalishi. So'z yasash qolipi. So'z yasash qolipi UMIS, yasama so'z AHVO sifatida. So'z yasash qolipining turlari: unumli va unumsiz, mahsuldor va kammahsul qoliplar.
34. Yasama so'zning nutqiy, yasalgan so'zning lisoniy hodisa ekanligi. Yasama so'z taraqqiyotida ixtisoslashish, soddalashish, tublashish hodisalari.
35. So'z turkumlarida yasalish va yasama so'zlarning leksemalashishi. So'z turkumlarining ko'chishi. So'z turkumlarida transpozitsiya, konversiya va polifunksionallik.
36. O'zbek tilida leksemani grammatik shakllantiruvchi vositalar va ularning turlari.
37. Grammatik ma'no, uning turlari: morfologik va sintaktik ma'no, umumiyligini, oraliq va xususiy grammatik ma'no, kategorial, yondosh va hamroh ma'no, ularning xususiyatlari va turlari.
38. O'zbek tili grammatik (morfologik) kategoriyalari va ularning turlari: lug'aviy shakl hosil qiluvchi kategoriylar, lug'aviy-sintaktik shakl hosil qiluvchi kategoriylar, sintaktik shakl hosil qiluvchi kategoriylar.
39. Grammatik shakl lisoniy imkoniyatlarining nutqiy voqelanishi, unga ta'sir qiluvchi lisoniy (leksik, sintaktik) va nolisoniy (nutqiy vaziyat, sharoit, shaxsiy sifatlar va b.) omillar hamkorligi.
40. O'zbek tilida so'z turkumlari. So'zlarni turkumlash tamoyillari, tasnif asoslari.
41. Mustaqil so'z turkumlari, ularning o'r ganilish tarixiga sharh.
42. Mustaqil so'z turkumlarining xususiyatlari, tiplari: o'zgaruvchi va o'zgarmas turkumlar, g'ayri oddiy ma'noli turkumlar (olmosh, taqlid). Mustaqil so'z turkumlari tartibi.
43. Fe'l. Fe'lning mustaqil so'z turkumi sifatidagi umumiyligini grammatik ma'nosini va grammatik kategoriyalari.
44. Ot, otning mustaqil so'z turkumi sifatidagi umumiyligini grammatik ma'nosini, gram-matik kategoriyalari.
45. Sifat, sifatning mustaqil so'z turkumi sifatidagi umumiyligini grammatik ma'nosini, lug'aviy-grammatik guruhlari, kategorial va nokategorial shakllari.
47. Son. sonning mustaqil so'z turkumi sifatidagi umumiyligini grammatik ma'nosini, lug'aviy-grammatik guruhlari. Numerativlar. Numerativli birikuvlarning qoliplari.
48. Ravish, ravishning mustaqil so'z turkumi sifatidagi o'ziga xos grammatik xususiyatlari, lug'aviy-grammatik guruhlari.
50. Taqlid so'zlar, taqlidning mustaqil so'z turkumi sifatidagi o'ziga xos grammatik xususiyatlari, lug'aviy-grammatik guruhlari.
51. Olmosh. Olmoshning o'ziga xos ishoraviy (deyktik) tabiatini, mustaqil so'z turkumi sifatidagi o'ziga xos grammatik xususiyatlari.

52. Sintaktik shakl hosil qiluvchi kategoriyalar va ularning turlari: egalik, kelishik va kesimlik kategoriyasi.
53. Egalik kategoriyasi va uning shakllari paradigmasi.
54. Kelishik kategoriyasi va uning shakllari paradigmasi. Kelishik kategoriyasi va shakllarining umumiy grammatik ma'nosi.
55. Kesimlik kategoriyasi murakkab kategoriya sifatida. Kesimlik kategoriyasining tarkibi, uning shakllari paradigmasi.
56. Kesimlik kategoriyasi va shakllarining umumiy grammatik ma'nosi. Kesimlik kategoriyasining turli mustaqil so'z turkumlarida qo'llanish xususiyatlari.Bog'lama.
57. Yordamchi so'zlar va ularning turlari: ko'makchi, bog'lovchi, yuqlama.
57. Hozirgi o'zbek tilida so'z-gaplar, xususiyatlari, tiplari va turlari.
58. So'z birikmasi va uning xususiyatlari:tarkibi, tiplari,turlari.
59. So'z birikmasiga o'xhash, yondosh hodisalar, ularning o'zaro munosabati.
60. So'z birikmasi lisoniy sintaktik qolipining nutqiy voqelanish xususiyati.
61. Sodda gap tasnifi masalasi: sodda gapning tuzilish turlari.
62. Sodda gapning ma'no-vazifasiga ko'ra turlari.
63. Sodda gapning lisoniy sintaktik qoliplari va ularning voqelanishi.
64. Gapning kommunikativ attual bo'linishi.Tema va rema tushunchasi.
65. Sodda gapga markaz-qurshov tamoyili asosida yondashuv.Markaz va uning qurshovlari.
66. Kesimlik kategoriyasi va uning gapni shakllantirishdagi roli.
67. Gapning morfologik va sintaktik tuzilishi.
68. Gapning grammatik markazi.Gap va so'z kengaytiruvchilari.
69. Gap bo'laklari va ularni ajratishning an'anaviy va zamonaviy tamoyillari.
70. Gap bo'laklarida darajalanish.(Kesim-egahol-to'ldiruvchi-toldiruvchi-aniqlovchi).
71. Kesim-gap markazi va uning uyushtiruvchisi sifatida.
72. Kesimning turlari: fe'l kesim va ism kesim,mustaqil va nomustaql kesim,funksional va nofunksional kesim.sodda va murakkab kesim.
73. Ega va eganing gap qurilishidagi o'rni.
74. O'zbek tilida egali gaplar, ularning an'anaviy va zamonaviy talqini.
75. O'zbek tilida egasiz gaplar.
76. Hol va uning o'zbek tilshunosligidagi tadqiqi.
77. Holning gap qurilishidagi o'rni.
78. Holning ma'noviy turlari va tuzilish turlari.
79. O'zbek tilida hol va to'ldiruvchi munosabati.
- 80.To'ldiruvchining gap qurilishidagi o'rni va turlari
- 81.Aniqlovchining gap qurilishidagi o'rni, ifodalanishi, turlari.
82. Sodda gapning murakkablashuvi va uning o'zbek tilshunosligida tadqiqi.
83. Sodda gapni murakkablashtiruvchi vositalar.
84. Uyushiq bo'laklar bilan murakkablashgan gaplar.
85. Ajratilgan bo'laklar bilan murakkablashgan gaplar.
86. Undalma va uning gap qurilishidagi o'rni,undalmali gaplar.
87. Kirish va uning gap qurilishidagi o'rni,kirishli gaplar.
88. Kiritma va uning gap qurilishidagi o'rni, kiritmali gaplar.
89. O'zbek tili til birliklarida uyushiqlik hodisasi.
90. Uyushgan gapning sintaktik maqomi, o'zbek tili sintaktik qurilishida tutgan o'rni.

- 91.Uyushgan gapning lisoniy sintaktik qolipi tahlili.
92. Uyushgan gapning nutqiy voqelanishi.
93. Uyushgan gapda lisoniy va nolisoniy omillar munosabati.
94. Qo'shma gap va uning o'zbek tilshunosligidagi tadqiqi.
95. Qo'shma gap va uning LSQlari.
96. Qo'shma gap tasnifi masalasi.Tasniflash asoslari.
97. Qo'shma gapning qismlarining o'zaro munosabatiga ko'ra turlari: teng, tobe va aralash munosabatlari qo'shma gaplar.
98. Qo'shma gaplarning tarkibidagi bog'lovchi vositalarga ko'ra turlari.
99. Murakkab qo'shma gaplarda sintaktik aloqa turlari.
100. Murakkab qo'shma gaplarning tasnifi:tenglanish va tobelanish yo'li bilan tuzilgan murakkab qo'shma gaplar.
101. O'zga gapli qurilmalarning turlari: ko'chirma gapli qo'shma gap, o'zlashtirma gap, KGQG LSQsi.
102. Murakkab sintaktik butunlik tushunchasi, chegarasi va uning lingvistik maqomi.
103. Murakkab sintaktik butunlik tarkibiy qismlarini bog'lovchi vositalar.
104. Tinish belgilari, ularning yozma nutq, matn mohiyatini anglashning muhim vositasi sifatidagi ahamiyati.
105. Tinish belgilarining qo'llanish o'rni va usuliga, tuzilishi va va vazifasiga ko'ra turlari. Muallif punktuatsiyasi.

O'zbek tili tarixi

1. Turkiy tillar oilasi haqida ma'lumot bering.
2. Eski o'zbek tilida ko'rsatish olmoshlari.
3. Eski o'zbek tilda undoshlarning yozilishi.
4. "Devonu lug'otit turk" va hozirgi o'zbek tili.
5. Eski o'zbek tilining shakllanishi haqida ma'lumot bering.
6. "Devonu lug'otit turk"ning leksik tizimi.
7. Eski o'zbek tilida unlilarning ifodalaniishi.
8. Eski o'zbek tilida qaratqich kelishigi qo'shimchalari.
9. Eski o'zbek tili va hozirgi o'zbek adabiy tili munosabati.
10. Imlosi murakkab undoshlar haqida ma'lumot.
11. Eski turkiy tilda shaxs olmoshlari.
12. "Devonu lug'atit turk" va hozirgi o'zbek tili.
13. Eski o'zbek tili qachon, qaysi etnik qatlamlar tili asosida shakllangan?
14. Arab yozuvining O'rta Osiyoga kirib kelishi.
15. Eski o'zbek tilida sifatdosh.
16. "Devonu lug'otit turk"ning topilishi va nashrlari haqida ma'lumotbildiring.
17. "Devonu lug'otit turk"da kelishiklar.
18. "Turk" atamasining qo'llanishi haqida ma'lumot bering.
19. Eski o'zbek tilida sifat.
20. Eski o'zbek yozuvidagi ost va ust belgilari haqida ma'lumot.
21. Mahmud Koshg'ariyning "Devonu lug'otit turk" asari.
22. Eski o'zbek tilida egalik ko'rsatkichi.
23. "sen" shaxs olmoshining "-san" shaxs-son qo'shimchasiga munosabatini davrlar bo'yicha izohlang.

- 24.O‘zbek xalqi va tilining nomlanish tarixi.
- 25.Eski o‘zbek tilining leksik qatlami.
- 26.Lablanmagan unlilarda yuz bergan fonetik jarayon-o‘zgarishlarni sharhlang.
- 27.Eski o‘zbek yozuvining shakllanishi.
- 28.“Chig“atoy tili” haqida ma’lumot.
- 29.“Sart” atamasi va uning qo‘llanishi haqida ma’lumot.
- 30.“Devonu lug‘otit turk” va hozirgi turkiy tillar munosabati.
- 31.Eski o‘zbek tilining fonetik xususiyatlari.
- 32.“Devonu lug‘otit turk” va hozirgi o‘zbek adabiy tili munosabati.
- 33.Eski o‘zbek tili morfologiysi.
- 34.Eski o‘zbek tiliga fors-tojik tili ta’siri.
- 35.Eski o‘zbek tili va hozirgi o‘zbek tili grammatic ko‘rsatkichlari munosabati.
- 36.Eski o‘zbek tilida sifat.
- 37.Eski o‘zbek tilida kelishiklar.
- 38.Eski o‘zbek tili va hozirgi o‘zbek tili unlilari.
- 39.Eski o‘zbek yozuvining shakllanishi.
- 40.Alisher Navoiy asarlari tilida egalik ko‘rsatkichlari.
- 41.Eski o‘zbek tilida harakat nomi.
- 42.Eski o‘zbek tilining fonetik xususiyatlari.
- 43.Eski o‘zbek tilida olmoshlar.
- 44.Satr usti harflari haqida ma’lumot bering.
- 45.Satr osti harflari haqida ma’lumot bering.
- 46.Eski o‘zbek tilida sifatlashlar.
- 47.Til tarixida yaratilgan lug‘atlar va o‘zbek adabiy tili.
- 48.Eski o‘zbek tilida qo‘shimchalar.
- 49.Eski o‘zbek adabiy tili – eski turkiy tilning tadrijiy davomi.
- 50.Eski o‘zbek tilida singarmonizm.
- 51.XVII-XIX asrlar adabiy tiliga xalq so‘zlashuv tilining ta’siri
- 52.XI-XII asrlar adabiy tilida “d” lashish va “y” lashish hodisalari.
- 53.O‘zbek adabiy tilining shakllanishida boshqa tizimdagi tillarning o‘rni.
- 54.“Boburnoma”da turli sohaga oid so‘zlarning ishlatalishi
- 55.“Devonu lug‘oti-t-turk” asari va turkiy tillarni qiyosiy o‘rganish metodi.
- 56.“Muhokamat-ul lug‘atayn” asarining tilshunoslikdagi o‘rni.
- 57.“O‘g‘uznama” va “Tafsir” asarlarining til xususiyatlari.
- 58.Eski turkiy adabiy til davri.
- 59.Eski o‘zbek adabiy tili davrida yaratilgan badiiy asarlar tiliga xos lisoniy
normalarning vujudga kela boshlashi.
- 60.“Muhabbatnama” asarlarining til xususiyatlari.
- 61.O‘zbek adabiy tili taraqqiyotini o‘rganishda Zahiriddin Muhammad Bobur
qarashlarining ahamiyati.
- 62.“Qutadg‘u biling” asarlarining til xususiyatlari va ilmiy o‘rganilishi.
- 63.Muhammad Solih asarlari tili – XVI asr dostonlari tilining namunasi.
- 64.Mahmud Qoshg‘ariyning turkiy dealektlar haqidagi qarashlari.
- 65.XIX asrning ikkinchi yarmi XX asr boshlarida milliy til tushunchasi.
- 66.Qadimgi turkiy tilning o‘zbek adabiy tili taraqqiyotidagi roli.
- 67.Furqat asarlarining tili.

68. Boburning tilshunoslikka oid qarashlari.
69. XV-XIX asrlarda lug‘atchilik.
70. XX asrning 20-yillarida o‘zbek adabiy tili.
71. Turkiy tillar, jumladan o‘zbek tilining qardoshligi masalasi.
72. Turk, chig‘atoy, sart, o‘zbek atamalarining qo‘llanilishi tarixi va ilmiy asoslariG’
73. O‘zbek tili tarixini davrlashtirish xususida o‘zbek tilshunoslari va rus turkologlarining tasniflari.
74. Muhokamat-ul lug‘atayn”dagi ma’nodosh va shakldosh so‘zlar.
75. Arab, fors, rus tillarining o‘zbek tiliga ta’siri.

“Tilshunoslik nazariyasi” dan umumiyl savollar (75 ta)

1. Panini grammatikasi.
2. ”Saydana”asari va uning tilshunoslikdagi o’rni.
3. Koshg’ariyning fonetik qarashlari.
4. Koshg’ariyning leksik qarashlari.
5. Praga strukturalizmi.
6. Amerika strukturalizmi.
7. Koshg’ariyning morfologik qarashlari.
8. Qiyosiy-tarixiy metod.
9. Tilshunoslikning falsafiy va grammatick davri.
10. A. Navoiyning fonetik qarashlari.
11. Ya. Grimmning til xizmatlari.
12. Navoiyning leksik qarashlari.
13. F. Boppning til xizmatlari.
14. Navoiyning so’z yasalishi borasidagi qarashlari.
15. Deskriptiv metod.
16. Forobiyning til qarashlari.
17. V. fon Gumboldt va umumiyl tilshunoslik.
18. Qadimgi hind tilshunosligi.
19. ”At-tuhfa” asari.
20. ”Muhokamat ul-lug‘atayn” asari .
21. F. de Sossyurning til xizmatlari.
22. E. Polivanovning til xizmatlari.
23. Qadimgi Rim tilshunosligi.
24. Sibavayxiyning til xizmatlari.
25. Lomonosovning “Rossiya grammatickasi” asari.
26. M. Zamashshariy-tilshunos.
27. Ibn Sinoning til qarashlari.
28. Qadimgi Yunon tilshunosligi.
29. ”Devonu lug‘otit turk”-qomusiy asar.
30. A. Shleyxerning til qarashlari.
31. Javhariy va uning til xizmatlari.
32. Evropada Uyg’onish davrida tilshunoslik.
33. ”At-Tuhfa”da fonetika masalalari.
34. ”At-Tuhfa”da grammatica masalalari.
35. Koshg’ariyning so’z yasalishi borasidagi qarashlari.

- 36.Kopengagen strukturalizm maktabi.
- 37.Qiyosiy-tarixiy tilshunoslik.
- 38.V.Vinogradovning til xizmatlari.
- 39.Evropa tilshunosligida Naturalizm oqimi.
- 40.O'rta asrlarda Evropada tilshunoslik.
- 41.Aristotelning til qarashlari.
- 42.Tilshunoslik va semiotika .
- 43.F.de Sossyur va sistem tilshunoslik.
- 44.V.fon Gumboldtning til antinomiyasi.
- 45.Lingvistik tipologiya.
- 46.L.Shcherbaning til qarashlari.
- 47.Rasmusk Rask- tilshunos.
- 48.Sho'ro davrida tilshunoslik.
49. Hind tilshunosligida morfologiya masalalari.
- 50.Basra va Kufa til maktablari.
- 51.Platon va uning til qarashlari.
52. M.Mehdixonning til qarashlari.
53. Xalil al-Farohidining til xizmatlari.
54. B.de Kurtenening til qarashlari.
- 55.Navoiyning morfologik qarashlari.
- 56.Lingvistika va uning turlari.
- 57.Tilshunoslikning tadqiq metodlari.
- 58.Koshg'ariyning leksikografik xizmatlari.
- 59.A.Potebnyaning til xizmatlari.
- 60.V.Vinogradovning til qarashlari.
- 61.Tilning ta'rifi.
- 62.Tashqi va ichki lingvistika.
- 63."Saydana" asari va uning tilshunoslikdagi o'rni.
- 64.Lingvistik tipologiya.
- 65."Devonu lug'otit turk"ning chet ellarda o'rganilishi.
- 66.Tilshunoslikda sotsiologizm oqimi.
- 67.Abu Hayyon Andalusiyning "Turklar tilini bilish" asari.
- 68.Pragmatik tilshunoslik.
- 69.Kognitiv tilshunoslik.
- 70."Por-Royal " grammatikasi.
- 71.Qadimgi Xitoy tilshunosligi.
- 72.V.Jirmunskiyning til qarashlari.
- 73."Yosh grammatiklar" maktabi.
- 74.Umumiylig va xususiy metodlar.
- 75.Areal lingvistika .

"Sotsiolingvistika" fanidan umumiylig savollar (25 ta)

1. Til-ijtimoiy hodisa.
2. Yu.Desherievning sotsiolingvistik qarashlari.
3. V.Jirmunskiy sotsiolingvistika haqida.
4. Sinxron sotsiolingvistika nimani o'rganadi?

5. B.Golovin sotsiolingvistika haqida.
6. Til va madaniyat.
7. Koyne nima?
8. Til va jamiyat.
9. O'zbek –tojik ikkitilliligi.
10. Muloqotda ayol va xos erkaklarga xos noverbal vositalar.
11. O'zbek-rus bilingvizmi.
12. Nutqning erkak jinsiga ko'ra ixtisoslashuvi.
13. Nutqning ayol jinsiga ko'ra ixtisoslashuvi.
14. So'zlash va tinglash madaniyati.
15. Varvarizm nima?
16. Muloqotning yoshga ko'ra xoslanishi.
17. Adresat va adresant haqida tushuncha.
18. Sho'rolar davrida o'zbek tilining ijtimoiy mavqeい.
19. Diglossiya nima?
20. Lisoniy hamjamiyat nima?
21. Sotsial dialekt nima?
22. Argo va jargonlar.
23. Sotsiolingvistik tadqiqot metodlari.
24. Kodlar aralashuvi.Tillar aralashuvi.
25. Ijtimoiy maqom va ijtimoiy rol.

"O'zbek dialektologiyasi" fanidan savollari (25 ta)

1. "O'zbek dialektologiya"si fanining maqsad va vazifalari.
2. Tasviriy va tarixiy dialektologiya haqida ma'lumot.
3. Dialektlarni o'rganish usullari.
4. O'zbek xalq shevalari morfologiyasi.
5. 6.O'zbek adabiy tilidagi kelishik kategoriyasining shevalarda qo'llanishi.
7. Shevalardagi egalik affikslarining o'ziga xos xususiyatlari.
8. Lingvistik geografiya va lingvistik xarita.
9. O'zbek shevalarining morfologiyasi.
10. Shevalarda grammatic son kategoriysi va tuslovchi affikslar.
11. Shevalarda ko'plik affikslarining turli variantlarga egaligi.
12. O'zbek dialektologiyasining boshqa fanlar bilan aloqasi.
13. O'zbek dialektologiyasining o'zbek tili tarixi va yozma adabiyot bilan aloqasi.
14. O'zbek dialektologiyasining xalq og'zaki ijodi va arxeologiya fanlari bilan aloqasi.
15. Transkripsiya va transliteratsiya haqida ma'lumot.
16. Fonetik va fonologik transkripsiya.
17. Xalq shevalarida umumxalq tiliga xos bo'lgan umumiyl leksik qatlam.
18. Shevalarni bir-biridan leksik jihatdan farqlaydigan xususiyatlar.
19. Undosh tovushlarni ifodalash uchun qo'llangan transkripsion belgilar. Shevalarni o'rganishda qo'llaniladigan diakritik va boshqa shartli belgilar haqida.
20. O'zbek shevalari leksik tarkibidagi tub (turkiy) va o'zlashtirilgan so'zlar. Dialektal so'zlarning semantik guruhlari.
21. O'zbek shevalarining sintaksisi.
22. O'zbek shevalarining grammatik qurilishi.

- 23.Sheva va dialektlarda so‘z birikmalari.
- 24.Shevalardagi izofali konstruktsiyalar.
- 25.Qorluq-chigil-uyg‘ur lahjasining morfologik xususiyatlari.

Adabiyotlar:

1. Mirziyoyev, Shavkat Miromonovich. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birlashtirishda barpo etamiz. – Toshkent : O‘zbekiston, 2017. - 56 b.
2. Mirziyoyev, Shavkat Miromonovich. Buyuk kelajagimizni mard va oljanob xalqimiz bilan birga quramiz.– Toshkent : “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
3. Avesto. O‘zbekchaga tarjima. –T.: 2001.
4. Alisher Navoiy. Mukammal asarlar to‘plami. 20 jildilik. 1-19 jildlar. –T.: 1991-2002.
5. Bobur. Boburnoma. – T.: 1960, 1989, 2002.
6. Nurmonov A.O‘zbek tilshunosligi tarixi.-T., 2002.
7. Dadaboev Hamidulla, Usmanova Shoira. Xorijiy sotsiolingvistika (O‘quv qo‘llanma) - Toshkent, 2014
8. Sayfullaeva va b. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. –T., 2009.
9. Jamolxonov H. Hozirgi o‘zbek adabiy tili.-T., 2019.
- 10.Abdurahmonov G‘., Rustamov A. Qadimgi turkiy til.-T.,1982.
- 10.Abdurahmonov G‘., Shukurov Sh.O‘zbek tilining tarixiy grammatikasi.-T.,1973.
- 11.Muxtorov J., Sanaqulov O’.O‘zbek adabiy tili tarixi.-T.,1995.
- 12.Abduaazizov A. Tilshunoslik nazariyasiga kirish.-T.,2010.
- 13.Rasulov R. Umumiy tilshunoslik. –T., 2013.
14. Xolmanova Z.Tilshunoslikka kirish.-T.,2007.
15. Irisqulov I. Tilshunoslikka kirish.-T., 2009.
- 16.To‘xliev B., Ziyodova T. Ona tili o‘qitish metodikasi.-T., 2007.
17. Sh.Usmonova, N.Bekmuhamedova, G.Iskandarova. Sotsiolingvistika (O‘quv qo‘llanma) - Toshkent, 2014.
- 18.Qosimova K. Ona tili o‘qitish metodikasi.-T., 2009.
19. To‘ychiboyev B., Hasanov B. O‘zbek dialektologiyasi. – Toshkent: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 2004.
20. Enazarov T., Karimjonova V. va boshqalar. O‘zbek dialektologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2012.
21. Ashirboyev S.O‘zbek dialektologiyasi. – T:.”Navro‘z”, 2016.